

УДК: 330.131.7 : 631.145

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ РИЗИКУ В ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

О.О. Ящук, здобувач*

Одеський державний аграрний університет

Ключові слова: ризик, управління ризиком, аграрне підприємство.

Анотація. Розглянуто особливості прояву ризику в сільськогосподарських підприємствах та способи управління ним.

Вступ. За умов становлення нових конкурентних відносин між суб'єктами господарювання та переходу до формування моделі ринкової економіки посилюється вплив ризиків на ефективність діяльності будь-якого підприємства. Це пов'язано зі зміною концептуальної ролі держави в управлінні економікою, яка за сучасних умов не бере на себе ризики підприємства, а виступає лише регулятором та контролером відносин між господарюючими суб'єктами. За цих умов підвищується значення врахування ризиків, які стають постійними супутниками підприємницької діяльності і є чинниками поступального розвитку економічної системи в цілому та кожного конкретного підприємства зокрема (в разі відповідального підходу до управління ризиками).

Аналіз досліджень. Над вивченням особливостей прояву ризику в діяльності аграрних підприємств працювали О.М.Кобилянська, В.Г. Лопатовський, С.А. Нужна, В.Й. Плис, Н.В. Хохлов проте багато питань поки що залишаються невирішеними [1-3]. Метою статті є визначення сутності таких понять як ризик, управління ризиком та особливостей прояву ризику в діяльності аграрних підприємств.

Результати досліджень. Ефективність народного господарства України значною мірою залежить від розвитку АПК. Академік П.Т. Саблук підкреслює, що «... перехід до ринку всієї економіки органічно пов'язаний з аграрним сектором, насамперед від стану сільського господарства і суміжних галузей АПК залежать можливості здійснення ринкових програм у всіх сферах народного господарства».

У процесі своєї діяльності аграрні підприємства, як і підприємства інших сфер економіки, стикаються із проблемами, пов'язаними з ризиком, який є невід'ємною ознакою економічного процесу. Важливою складовою сфери матеріального виробництва АПК є сільське господарство, від рівня розвитку якого залежить стан забезпеченості населення важливими продуктами харчування. Аграрний сектор економіки значною мірою визначає соціально-економічне становище держави, гарантує продовольчу безпеку.

У західній економічній літературі виділяють кілька підходів щодо визначення категорії «ризик». Так, у класичній теорії ризику, сформульованій Дж. Міллем, Н.І. Сеніором, ризик визначається як збиток, завданий здійсненням обраного рішення. Відповідно до неокласичної теорії ризику, розробленої у 30-ті роки А. Маршаллом і А. Пігу, підприємство, що працює в умовах невизначеності, має керуватися двома критеріями: розмірами очікуваного прибутку та вели-

* Науковий керівник – В.Р. Кучеренко, доктор економічних наук, професор

чиною його можливих коливань [4].

У сучасних дослідженнях фахівців під ризиком розуміють:

- невизначеність, що виникає внаслідок несподіваних дій. Дане визначення тільки частково розкриває можливості прояву ризику;
- невизначеність щодо настання тієї чи іншої події у майбутньому, причому ризик в економічному контексті може бути як негативним, так і позитивним явищем. Як бачимо, такий висновок за сутністю дуже тісно корелює з першим і відрізняється лише за змістом формулювання, який у другому випадку є суттєвішим;
- подію, що може відбутися або ні. У разі настання такої події можливі три економічних результати: негативний (програш, збиток), нульовий і позитивний (виграш, вигода, прибуток);
- дію, що чиниться в надії на щасливий результат за принципом «пощастить - не - пощастить». Недолік - дане визначення спирається на таку характеристику, як таланить, а не на економічні розрахунки;
- ситуативну характеристику взаємодії суб'єктів і об'єктів ринку при здійсненні різних видів і форм підприємництва в умовах невизначеності досягнення бажаного результату існування множини альтернатив і спричиненої нею відсутності повної впевненості в реалізації поставленої мети;
- здатність до ведення господарської діяльності в умовах невизначеності та необхідність вибору, яка створює можливість завдяки особливим рисам підприємця попереджати, запобігати та зменшувати несприятливий вплив невизначеності на результати господарської діяльності й при виборі оптимального рішення з певної кількості альтернативних одержувати в цих умовах підприємницький дохід.

Отже, загальновідомо, що ризик - це небезпека. Тому коли говорять про ризик у сфері аграрного виробництва, переважно мають на увазі небезпеку виникнення різних втрат збитків.

Управління ризиками на сьогодні представляє собою один з видів професійної діяльності в області менеджменту, що динамічно розвивається. В штаті багатьох західних фірм є посада менеджера з ризиків (ризик-менеджер), в обов'язки якого входить забезпечення зниження усіх видів ризику. Ризик-менеджер приймає участь поряд з відповідними фахівцями в прийнятті ризикових рішень і ділить з ними відповідальність за їх наслідки.

Управління ризиками включає наступні основні напрями діяльності: розпізнання, аналіз і оцінку ступеня ризику; розробку і здійснення мір по попередженню, мінімізації і страхуванню ризику; кризове управління (ліквідація наслідків виникнення збитків і виробіток механізмів виживання підприємств).

Однак господарські рішення, пов'язані з ризиком, передбачають і можливість одержання додаткових доходів. Ще в часи В. Даля ризик визначався, з одного боку, як можлива загроза чого-небудь, а з іншого — як дія навмання, яка потребує сміливості в надії на щасливий (позитивний) результат. Тобто, ризик дає шанс одержати додатковий дохід і водночас допускає ймовірність опинитися в програвші.

Джерелом небажаних обставин можуть бути всі стадії відтворення, починаючи із придбання необхідних засобів виробництва (насіння, садивний матеріал, добрива, агрохімікати, корми) і завершуючи виробництвом продукції та її реалізацією. Звідси можна зробити висновок, що ризик — це спосіб ведення бізне-

су в умовах невизначеності.

Особливістю аграрного виробництва є те, що воно здійснюється під впливом природного фактора, в умовах незбігу робочого періоду й періоду виробництва, відчутної залежності галузі сільського господарства від природних, регіональних, економічних, транспортних, майнових та інших особливостей. Водночас, коли природні сили в будь-якій іншій галузі розглядаються лише з погляду стихійного лиха і заподіяння збитків, то сільське господарство в цьому відношенні є винятком. Враховуючи, що в рослинництві сонячна енергія та волога є факторами виробництва, дія природних факторів може приносити не лише збитки, а й додатковий дохід.

Інша особливість сільського господарства, яка підвищує рівень ризику, - тривалий період виробництва. Рішення щодо виробництва продукції приймаються за рік, а то й більше до моменту реалізації. За цей час ринкова ситуація може значно змінитися в несприятливий для підприємства бік.

Нині реальне економічне становище більшості сільських товаровиробників нестійке. Ступінь ризику довгострокових і короткострокових вкладів у виробництво дуже великий, політичне становище в державі нестабільне, здатність державних структур піти на ризик і дати потенційним інвесторам необхідні гарантії низька. Сільське господарство являє собою неперспективний об'єкт інвестування. Інвестиційний клімат може бути охарактеризований як украй незадовільний. Все це робить агропромислове виробництво сферою, по суті, закритою для зовнішніх інвестицій. Створюється враження, що аграрний сектор економіки знаходиться мовби поза зоною економічного розвитку, відбувається консервація значної кількості збиткових підприємств і робочих місць, зниження мотивації до праці, зростання прихованого безробіття, погіршення реальних доходів формально зайнятого населення. Якщо ця тенденція продовжуватиметься, то в Україні може бути знищений вітчизняний товаровиробник і ще більше посиляться економічна й виробнича залежність нашої країни від зарубіжних держав. Як бачимо, економічна діяльність аграрних формувань має певний елемент невизначеності, оскільки внутрішнє і зовнішнє середовища підприємств постійно змінюються. Відтак, можна прогнозувати лише вірогідні результати здійснення окремих робіт чи явищ, а для ринкової економіки лише очікувані економічні результати - прибуток чи збиток. Певна вірогідність настання негативних наслідків діяльності, як і небезпека невиконання запланованих результатів, свідчать про ситуацію ризику.

Висновки. Отже, під ризиком доцільно розуміти: ймовірність виникнення втрат, збитків; кількісне вираження шансу втрати; невизначеність фінансових результатів; ступінь невизначеності одержання прибутку; ймовірність настання несприятливої події тощо. Крім того, для повнішої характеристики ризику необхідно враховувати поняття ситуації ризику як сукупності різних обставин і умов, що призводять до виникнення ризику.

Що стосується характерних ознак прояву ризику в аграрному виробництві, то слід зазначити, що сільське господарство - це галузь економіки, яка переважно займається виробничою діяльністю, в ході якої вирощується або виробляється сільськогосподарська продукція, що потребує подальшої переробки і реалізації споживачам. Нині виробниче підприємництво є найбільш ризиковим видом діяльності. Це пов'язано з тим, що процес виробництва включає в себе кілька стадій (наприклад, у галузі рослинництва це оранка, підготовка ґрунту до сівби, сівба

культур, догляд за посівами, збір урожаю і т.д.), на кожній з яких аграрний товаровиробник може зазнати збитків.

Література

1. Кобилянська О.М. Ризик як економічна категорія та його особливості в аграрному виробництві / О.М. Кобилянська // Економіка АПК. – 2008.- № 1 – С. 140-143
2. Лопатовський В.Г. Управління ризиками підприємств за умов нестабільного зовнішнього середовища: Автореферат. – Київ. 2008 – 20 с.
3. Нужна С.А. Оцінка економічного ризику сільськогосподарських підприємств / С.А. Нужна // Економіка АПК. – 2007. - № 4 – С. 51-59.
4. Хохлов Н.В. Управление риском: [Учебное пособие для вузов]. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003 – 239 с.

Ящук Е.А. **Особенности проявления риска в деятельности аграрных предприятий**

Аннотация. Рассмотрены особенности проявления риска в сельскохозяйственных предприятиях и способы управления им.

Ключевые слова: риск, управление рисками, аграрное предприятие.

Yashyshuk H.A. **The risk display in the agricultural enterprises activity**

Summary. Features of display of risk in the agricultural enterprises and ways of risks management are considered.

Keywords: risk, risks management, agrarian enterprise.